

RESEARCH ON RECOGNITION AND
VALIDATION OF NON-FORMAL
LEARNING IN EUROPEAN UNION,
WESTERN BALKANS AND TURKEY

**Проучване на разпознаването и валидацията
на неформалното образование в Европейския
съюз, Западните Балкани и Турция**

Съдържание

Въведение	5
Дефиниране на Неформално Образование (НФО).....	7
Преглед на национални закони/стратегии/планове, регулиращи НФО	8
Валидиране на Неформалното и Самостоятелното Образование (VNFIL / ВНФСО).....	8
АЛБАНИЯ.....	8
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	9
БЪЛГАРИЯ	10
ГЪРЦИЯ	13
ИТАЛИЯ.....	14
КОСОВО.....	15
ЧЕРНА ГОРА.....	17
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ	18
СЪРБИЯ.....	19
СЛОВЕНИЯ	21
ТУРЦИЯ	22
Личен опит на нашите партньори относно разпознаването и валидацията на неформалното образование	24
Youth 4 Society (Y4S), Албания.....	24
Агенция за местна демокрация Мостар (LDA Mostar), Босна и Херцеговина	25
Сдружение „Бъдещето сега“ (TFN), България.....	25
United Societies of Balkans (USB), Гърция.....	26
TDM 2000, Италия.....	27
Kosovo Center of Diplomacy, Косово.....	28
Asocijacija za demokratski prosperitet – ZID (ADP-ZID), Черна Гора	29
Center for Intercultural Dialogue (CID), Северна Македония.....	30
NGO Iuventa, Сърбия.....	31

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (DRPDNM), Словения.....	32
Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu, Турция	33
Обобщение от въпросника на YAMNFL.....	35
Обобщение от проведените фокус групи.....	43
Заклучения за заинтересованите лица.....	47

Въведение

Проектът Младежки посланици на неформалното образование (YAMNFL) започна своето изпълнение през декември 2019 г. Проектът има за цел да насърчи участието в дейности по неформално образование (НФО) и силата на валидиране и признаване на компетенции, придобити извън формалната образователна среда чрез иновативна методология. Проектът взе предвид направеното до момента в тази област, проучи за най-добрите практики и успешни истории и се подготви да излезе на терена, за да подсили значението на НФО.

Консорциумът на проекта е съставен от организации, работещи в Европейския Съюз, Западни Балкани, както и Турция. Общо сме единадесет партъора:

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (Ново място / Словения); Сдружение „Бъдещето сега“ (София / България); Косовски център за дипломация (Прищина / Косово*); Обединени балкански общества (Солун / Гърция); Youth 4 Society (Тирана / Албания); Център за межкултурен диалог (Куманово / Северна Македония); Асоциация за демократичен просперитет-ZID (ADP-ZID) (Подгорица / Черна гора); НПО IUVENTA (Шабац / Сърбия); Turk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Истанбул / Турция); TDM 2000 (Каляри / Италия), ръководено от Агенция за местна демокрация Мостар (Мостар, Босна и Херцеговина).

Една от специфичните цели беше да се изследват, събират, анализират и разпространяват съществуващите най-добри практики и политики в областта на валидирането и признаването на НФО. В тази светлина всяка организация, координирана от координатора, провежда проучване и идентифицира настоящата ситуация с валидирането и признаването на неформалното образование в тяхната страна. Координаторът е събрал и съответни данни за европейско ниво. Всичко това беше полезно и използвано за създаването на тази специална публикация, която ще даде вдъхновение на младите посланици за техните дейности, особено тези в партньорство с различни заинтересовани страни.

Бележка на автора:

По време на изследванията непредвидимият сценарий на глобалната пандемия Covid-19 ни доведе до глобално блокиране. По принцип всички наши планирани дейности преминаха към онлайн. Тази специфична ситуация подчертава нови открития, за които при обикновените житейски обстоятелства не бихме били наясно. За пример, изследователите забелязаха специфични модели на поведение в нашите фокус групи. Ние се натъкваме на тази огромна тенденция младите хора да не се интересуват от онлайн НФО дейности, без да се съмняват в качеството на онлайн НФО съдържанието, насочено към младите хора. Проблемът беше в достигането на определено количество целева аудитория. В допълнение, поради технически причини, младежите, живеещи в селски райони, които вече бяха трудно достъпни, бяха почти изключени от онлайн дейности по НФО. Младите изразиха своето мнение, че за съжаление Covid-19 е оказал голямо влияние върху дейностите на НФО. Те споделиха, че невъзможността да организират дейности с физическо присъствие и това че всички дейности са онлайн, създава тежест за тях да участват в такива дейности, тъй като имат много онлайн отговорности, свързани с училището.

В миналото, след като приключиха с училищната си програма, те имаха възможност да се отпуснат и да се забавляват, докато научават нещо ново в дейностите на НФО. И сега им е трудно да останат мотивирани пред екраните на компютъра си. Въпреки всичко това, успяхме да приключим изследването с много наскоро открити данни.

Дефиниране на Неформално Образование (НФО)

Европейският Съюз определя НФО като:

„НФО е обучение, вградено в планирани дейности, които не са изрично определени като учене (по отношение на учебните цели, времето за учене или подкрепата за обучение). НФО е умишлено от гледна точка на учащия.¹

Коментари:

- резултатите от неформалното обучение могат да бъдат валидирани и да доведат до сертифициране;
- неформалното обучение понякога се описва като полуструктурирано обучение.

Определение на **Съвета на Европа** относно НФО:

„Неформалното образование се отнася до планирани, структурирани програми и процеси на лично и социално образование за млади хора, предназначени да подобрят набор от умения и компетенции, извън официалната образователна програма. Неформалното образование е това, което се случва на места като младежки организации, спортни клубове и драматични и обществени групи, където младите хора се срещат, например, за да предприемат заедно проекти, да играят игри, да обсъждат, да ходят на къмпинг или да създават музика и драма. Постиженията в неформалното образование обикновено са трудни за удостоверяване, дори ако социалното им признание се увеличава. Неформалното образование също трябва да бъде:

- Доброволно;
- Достъпно за всички (в идеалния случай);
- Организиран процес с образователни цели;
- Обвързано с активно участие;
- Ориентирано към учащия;
- За усвояване на житейски умения и подготовка за активно гражданство;
- Въз основа на включване както на индивидуално, така и на групово обучение с колективен подход;

---

¹ "Terminology of European education - Cedefop - Europa EU."
http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4117_en.pdf Page 183,184

- Цялостно и ориентирано към процеса;
- Въз основа на опит и действия;
- Организирано въз основа на нуждите на участниците.

Официалното, неформалното и самостоятелното образование са допълващи се и взаимно подсилващи се елементи от процеса на учене през целия живот. "2

Обща дефиниция както на ЕС, така и на СЕ относно НФО:

Речникът на Европейския център за знания за младежката политика (Речникът дефинира някои ключови термини, свързани с европейската политика за младежта и работата с младежта. Списъкът с теми или термини не е изчерпателен и се развива постоянно, в съответствие с промените в младежката политика и приноса на експерти, които си сътрудничат с младежкото партньорство между ЕС и СЕ и потребителите на ЕКСУР) описва неформалното образование, както следва:

"Неформалното образование е целенасочено, но доброволно обучение, което се осъществява в разнообразни среди и ситуации, за които преподаването/обучението и ученето не са непременно единствена или основна дейност. Тези среди и ситуации могат да бъдат прекъсващи или преходни, а дейностите или курсовете, които се провеждат, могат да бъдат обслужвани от професионални фасилитатори на обучение (като младежки обучители) или от доброволци (като младежки лидери). Дейностите и курсовете са планирани, но рядко са структурирани от конвенционални ритми или учебни предмети. Те обикновено се отнасят до конкретни целеви групи, но рядко документират или оценяват учебните резултати или постижения по конвенционално видими начини. "3

Преглед на национални закони/стратегии/планове, регулиращи НФО

Валидиране на Неформалното и Самостоятелното Образование (VNFIL / ВНФСО)

АЛБАНИЯ

VNFIL вече е част както от закона на Албанската квалификационна рамка (AQF), така и от Закона за професионалното образование и обучение (ПОО). Националната стратегия за

---

² "Definitions - Council of Europe." <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/definitions>

³ "The European Knowledge Centre for Youth Policy (ЕКСУР)." <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/knowledge/-/ekcyp>

заетост и умения и план за действие 2020 (NESS) определя VNFIL като една от приоритетните мерки.

Неформалното образование се реализира в рамките на отделни курсове (за пишешци машини, козметолози, шивачки и др.) и училища за изучаване на чужди езици. Те са под отговорността на Министерството на образованието и науката, ако издържат повече от 6 месеца. В противен случай те са под отговорността на Министерството на социалните грижи и младежта. Организиран се и курсове за предквалификация и допълнителна квалификация на работници с различни професионални профили. Лицата на възраст над 16 години могат да получат началното си образование в специални училища за възрастни, т.е. в класове за образование на възрастни, училища на непълно работно време или, така наречените, вечерни училища.

Учебният процес за възрастни се осъществява съгласно учебната програма за възрастни, утвърдена от министъра на образованието и спорта. Обучението включва класове от пети до осми клас. Има както общообразователни, така и професионални гимназии и те продължават три години.

Финансовите активи се осигуряват от държавния бюджет. Всяка община съхранява досиета за неграмотни лица и лица без пълно начално образование. Организиран се специални действия, за да се предложи пълно начално образование на тези, които са навършили възрастта за посещение на начални училища или не са завършили всички класове.

VNFIL е една от приоритетните мерки в Националната стратегия за заетост и умения 2014-2020. Признаването на знания и умения, придобити чрез трудов опит и/или доброволни дейности, е ценен инструмент за насърчаване на хората да продължат обучението през целия живот и за оптимизиране на разходите за обучение.⁴

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Сертифициране - издаването на съответните документи за образованието потвърждава, че резултатите от обучението - знания, умения и способности, които човек е придобил чрез официални, неформални или самостоятелни форми на обучение и учене, проверени и

---

⁴ "Validation of Non-formal and Informal Learning - EACEA.", https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-61_en

потвърдени от компетентния орган / органи, в съответствие с установени критерии и стандарти.

След завършване на официални програми за обучение на възрастни: начално и средно образование или техните отделни части и обучение и преквалификация, образование и обучение, на участниците се издават официални документи - удостоверения и дипломи, които имат същата валидност като сертификатите, получени по време на редовно образование, или официални сертификати, валидни за завършени програми за обучение.

Имената, формата и съдържанието на официалните документи, придобити в системата за образование на възрастни, се регулират със закон и / или подзаконови актове.

Образованието за възрастни в занаят и свързаните с него дейности / допълнителните към тях, както и издаването на официални (с име, съдържание и форма) документи, придобити чрез полагане на изпити, се уреждат с наредбите в областта на образованието за възрастни и / или наредби за занаятите.

Участниците в неформални образователни програми, след завършване на програмата и проверка на знанията и уменията, получават удостоверение/сертификат или друг документ, който не е официален, от организатора на обучението. Ако след края на неофициалната програма не са проверявани знанията, уменията и способностите, все пак може да се издават удостоверения или други документи, които нямат статут на официални, но от които е видно, че учащите са били членове на определена програма на неформално образование и придобиването на кои знания, умения и умения е предвидено в програмата.⁵

БЪЛГАРИЯ

Не е имало скорошни промени по отношение на политиките, стратегиите или законите, свързани с валидирането на неформалното и самостоятелното образование в България от Инвентаризацията за 2016 г. България е постигнала цялостен напредък от 2012 г. насам към принципите на Препоръката на Съвета, както следва:

1. Понастоящем съществуват механизми за валидиране по отношение на общото, професионалното образование и обучението на възрастни. Те са свързани с националната квалификационна рамка и са в съответствие с Европейската квалификационна рамка.

---

⁵ "Validation of Non-formal and Informal Learning | Eurydice." https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-11_en

2. Информация и насоки относно ползите и възможностите за валидиране, както и относно съответните процедури, са достъпни за физически лица и организации и са безплатни. Все пак може да се насърчи по-широкото използване на тези услуги. Това обаче зависи от интереса и мотивацията на хората и организациите да се включат във валидирането.

3. Групите в неравностойно положение, включително лица, които са безработни и тези, изложени на риск от безработица, се възползват от механизмите за валидиране предимно в общото образование, напр. проектът „Нов шанс за успех“ (2014-2020 г.) предлага курсове за ограмотвяване, както и курсове, които включват класове за основно образование.

4. За всяко регистрирано безработно лице в Дирекция „Местна служба“ на ДСЗ, трудовите посредници (съветници) извършват неформална оценка на уменията (т.е. въз основа на личния профил, интервютата и индивидуалните тестове, трудовите медиатори идентифицират пропуските в компетентността и подготвят индивидуален план за действие). Официалното оценяване на уменията може да се използва за целите на валидирането, но използваните инструменти (формуляри за оценяване, интервюта) трябва да бъдат разработени в съответствие с държавните образователни стандарти.

5. Валидирането на неформалното и самостоятелното образование се подкрепя от подходящи насоки и консултации и е лесно достъпно - за всяко лице, което е кандидатствало за процедура за валидиране, се отделя индивидуален консултант, който подпомага кандидата по време на процеса на валидиране. Консултантът е отговорен за подготовката, попълването и предоставянето на портфолиото на кандидата, включително лична информация, която се съхранява в архива на институцията за валидиране.

6. Няма изрични показатели, свързани с осигуряване на качеството на валидирането. Наредба № 2 предвижда, че институциите за валидиране трябва да въведат вътрешни системи за осигуряване на качеството за валидиране, но не се предоставят допълнителни спецификации. Същото важи и за Закона за професионалното образование и обучение (изменен през 2014 г.), който задължава доставчиците на професионално образование да създадат вътрешни системи за осигуряване на качеството, за да гарантират, че предоставяните услуги отговарят на очакванията и нуждите на обществото. Проектът „Нова възможност за моето бъдеще“ (2013-2015 г.) има ценен принос за разработването на вътрешни мерки за осигуряване на качеството.

Например беше разработен „Наръчник за професионални училища за валидиране на неформалното и самостоятелното обучение“, включващ методически указания и инструменти за валидиране.

7. Законодателните актове не включват конкретни разпоредби, свързани с развитието на професионалните компетенции на персонала, участващ в процеса на валидиране. Обучението понякога се предоставя в рамките на конкретни проекти (напр. „Нова възможност за моето бъдеще“), в зависимост от целите на проекта.

8. По отношение на професионалното образование и обучение квалификациите и части от квалификациите, получени чрез валидиране, отговарят на държавните образователни стандарти за ПОО (по -нататък стандарти за ПОО).

9. Използването на инструменти за прозрачност на Европейския съюз, като рамката Europass и Youthpass за документиране на резултатите от обучението не е много популярно в България.

10. Законът за професионалното образование и обучение (изменен през 2014 г.) позволява на учащите да натрупват кредити за придобиване на професионална квалификация. Кредитите могат да се прехвърлят между квалификации в същата професионална област. За момента пропускливостта между професионалното образование и висшето образование не е регулирана.

Нова сила на съществуващите механизми за валидиране е въвеждането на систематичен подход за валидиране в ПОО с ясно разпределение на отговорностите между публичните институции и социалните партньори. Въвеждането на механизми за валидиране в общото образование и обучението за възрастни също е важно постижение.

Съществуващите механизми за валидиране могат да бъдат подобри чрез:

1. разработване и приемане на последователна рамка за разпределяне на средства за валидиране напр. липсата на финансови ресурси влияе отрицателно върху устойчивостта на съществуващите местни инициативи и възпрепятства стартирането на нови;
2. разработване и приемане на показатели, свързани с осигуряване на качеството на валидирането;
3. по -добро сътрудничество с частния сектор;
4. свързване на професионалното ориентиране, предоставено от ПОО и валидирането - например може да се насърчи сътрудничеството между службите (ПОО може да бъде препоръка за валидиране);
5. регламентиране предоставянето на възможности за обучение на практикуващи валидиране напр. чрез актуализирането на стандартите за ПОО България постепенно

въвежда подхода на учебните резултати в учебните програми и оценяването. Следователно в бъдеще практикуващите по валидиране може да се наложи да преминат през специализирано обучение за оценяване въз основа на учебните резултати;

б. създаване на единна система за събиране на данни, интегрираща данни, подадени от различните институции за валидиране, напр. Училища за ПОО, колежи от ПОО, както и центрове за професионално образование и обучение. Понастоящем данните са налични само за центрове за професионално образование и обучение.⁶

ГЪРЦИЯ

В Гърция понастоящем няма изчерпателна национална рамка за VNFIL. Правна рамка, основана на общи принципи за цялото официално образование и обучение на възрастни, все още не е създадена и инструменти за документиране на знания, умения и компетенции, придобити чрез неформално образование и учене, не са разработени системно.

В резултат на това индивидите нямат право да искат оценка на предишното си обучение, независимо къде и как са били добили компетенции, спрямо стандартите на програма за образование и обучение (подход отдолу нагоре).

От друга страна, за да се разбере по-добре развитието на VNFIL в Гърция, е важно да се подчертаят определенията, използвани в страната по отношение на неформалното образование, в сравнение с определението, предоставено от Препоръката на Съвета от 2012 г. за валидиране на неформално и самостоятелно обучение, тъй като неформалното образование няма същото определение в Гърция в сравнение с други страни.

В съответствие с гръцкото законодателство (закон 3879/2010), неформалното образование включва:

1. Начално професионално образование
2. Продължаващо професионално образование
3. Общо образование за възрастни
4. Класът за чиракуване, който е четвърта година след завършване на професионалната гимназия (EPAL).

---

⁶ https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_Bulgaria.pdf

В допълнение, думата сертифициране (pistopoihsh) се използва главно в процесите и националните политически документи; може да разглежда документация, която удостоверява, че е имало обучение; но това не означава непременно валидиране, тъй като не се извършва реална оценка.

Експертите предполагат, че за валидиране трябва да се използва друг термин на гръцки (epikirosi или egyropoiisi tis mathisis, вместо pistopoihsh), за да се предполага оценка и еквивалентност в резултатите от обучението (Cedefop 2016, GR - актуализация на европейския опис за валидиране на неформалното и самостоятелното образование).

В този контекст някои процеси на сертифициране са разработени от Националната организация за сертифициране на квалификации и професионално ориентиране (ЕОРРЕР) (закон 4115/2013), която има правомощието да сертифицира входящите и изходящите данни на неформалното образование.

По този начин ЕОРРЕР предоставя лицензи на доставчици на неформално образование и обучение (както първоначално, така и продължаващо) по критерии и стандарти за качество и осигурява сертифициране на умения за обучаващия персонал и програми.

ЕОРРЕР също така предоставя акредитация на професионалните профили и стандартите на учебните програми в сътрудничество със социалните партньори. Професионален профил се определя като длъжностна функция и необходимите знания, умения и компетентности за упражняване на професия или специализация.

Въз основа на акредитирани професионални профили, ЕОРРЕР планира да разработи стандарти и кредити за модулирани учебни програми за образование и обучение.⁷

ИТАЛИЯ

Закон № 92/2012 относно реформата на пазара на труда предоставя официална дефиниция за учене през целия живот: „терминът учене през целия живот се отнася до всички учебни дейности, които се извършват официално, неформално и самостоятелно през целия живот с цел подобряване на знанията, уменията и компетентностите в лична, гражданска, социална и/или свързана със заетостта перспектива”.

Официалното обучение се осъществява в системата на образование и обучение, в университетите и във висшите учебни заведения за изкуства, музика и танци (Afam) и води

---

⁷ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-32_en

до сертифициране или професионална квалификация, която може да бъде получена и чрез чиракуване.

Неформалното образование е умишлено избрано обучение, което се осъществява извън официалната система за образование и обучение. Провежда се във всяка организация с образователни и обучителни цели, също и в доброволни органи, национални организации за държавна служба, организации от частния социален сектор или предприятия.

Самостоятелното обучение се отнася до дейности, извършвани в ежедневието, на работа, у дома и в свободното време, дори без умишлен избор.

Освен това, същият закон предвижда създаването на национална публична система за сертифициране на компетентности въз основа на минимални стандарти за обслужване и единна в цялата страна.

„Сертифицирани компетентности“ са структурирана комбинация от знания и умения, разпознаваеми също като формиращи кредити чрез специална процедура за валидиране на неформалното и самостоятелното обучение. Сертифицирането на компетентности се определя като публичен акт, който гарантира прозрачност и признаване на обучението, в съответствие с целите, поставени от Европейския съюз. Сертифицирането, дипломата или квалификацията официално удостоверяват, че оценката и валидирането са извършени от публична институция или упълномощен субект.⁸

КОСОВО

Косово е разработило национална регулаторна рамка, която е в съответствие с Препоръката на Съвета за валидиране на неформалното и информалното обучение (VNFIL). Основната политическа и правна рамка е въведена и вторичното законодателство се разработва. Поради това се очаква изпълнението да започне през 2019 г.

Регулаторната рамка обхваща както висшето образование (ВО), така и Професионалното образование и обучение в Косово (ПОО), включително началното ПОО (ППОО) и непрекъснатото ПОО (ПТО), но не и общото образование. Косово дава приоритет на сектора на ПОО и продължава с разработването на допълнителни специфични подсекторни политики и подзаконови актове. Националните власти са склонни да приоритизират ППОО, за да подпомогнат навлизането на лицата на пазара на труда или

---

⁸ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/italia/validation-non-formal-and-informal-learning_en

напредъка им на пазара на труда, предвид настоящите високи нива на безработица, напр. 30,5 % през 2017 г. (Агенция за статистика на Косово, 2017 г.).

Споразуменията за валидиране са свързани с Косовската квалификационна рамка (KQF) и само квалификации, одобрени и регистрирани в KQF, могат да бъдат присъждани чрез валидиране на предварително обучение. Резултатите от обучението са референтните точки за валидиране, което дава възможност за придобиване на частична или пълна квалификация чрез валидиране на предварително обучение.

Съществува синергия между механизмите за валидиране и кредитните системи, използвани във ВО и ПОО: кредити могат да бъдат получени както в ПОО, така и в ВО чрез валидиране на предварително обучение.

Разработени са прозрачни механизми за осигуряване на качеството и в съответствие със съществуващата рамка за осигуряване на качество в ПОО. Валидирането може да се извършва само от институции, акредитирани от регулаторни органи като Националния орган по квалификации (NQA) или Косовската агенция за акредитация (КАА). За да бъдат упълномощени да администрират валидирането, институциите трябва да отговорят на специфични критерии, като определени назначени специалисти по валидиране, вътрешни механизми за осигуряване на качество, специфично оборудване на място и др.

Процесът на валидиране се състои от четири етапа: Идентифициране, документиране, оценяване и сертифициране на резултатите от обучението, подкрепени от насоки и консултиране от практикуващи валидиране, като координатори, ментори и вътрешни и външни оценители.

Социални партньори, като търговски камари, са били включени в процеса на разработване на политики за механизми за валидиране. Въпреки това, включването на работодателите в прилагането и оценката по-специално е предизвикателство. Потенциално работодателите биха могли да бъдат включени като външни оценители в панела за оценка или биха могли да позволят използването на техните помещения за практическа оценка на планираните резултати от обучението.

Лошото участие на социалните партньори и слабият ангажимент на правителството да освободи ресурси за допълнителен персонал на NQA остават най-големите предизвикателства за ефективното изпълнение на процеса в бъдеще.⁹

---

⁹ https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_Kosovo.pdf

ЧЕРНА ГОРА

Член 28 от Закона за образованието за възрастни, който се отнася до тестване и демонстриране на знания, предвижда, че за да придобият национална професионална квалификация или ключови умения, възрастните могат да демонстрират, т.е. да проверяват и потвърждават своите знания, умения и компетентности, независимо от начина, по който са придобити, в съответствие със специален регламент, уреждащ националните професионални квалификации.

Този член на Закона предоставя възможности за признаване на неформално и самостоятелно придобити знания и умения.

Законът за националните професионални квалификации позволява на лицата да придобиват национално призната професионална квалификация по различни начини:

- чрез завършване на модул, когато публично валидна образователна програма се основава на няколко професионални стандарта;
- чрез тестване на знания, умения и компетенции след завършване на образователна програма за възрастни в съответствие с изпитния каталог;
- чрез тестване на знания, умения и компетенции директно в съответствие с Изпитния каталог.

Образователните програми, чието завършване води до придобиване на квалификация на образователно ниво, се основават на няколко професионални стандарта. Професионалната квалификация се основава на единен професионален стандарт. Ако образователната програма е модулирана, е възможно да се придобие професионална квалификация чрез завършване на определен модул въз основа на професионалния стандарт. Така модулираните програми за професионално образование позволяват на тези, които са напуснали образованието, възрастни, които искат постепенно да придобият ниво на образование, или студенти със специални образователни потребности, да придобият професионална квалификация за една част от програмата (модул).

Професионална квалификация може да се придобие и чрез преминаване на тестове след завършване на образователна програма в съответствие с изпитния каталог. Каталогът на изпитите се изготвя въз основа на професионалните стандарти и квалификационните стандарти и се приема от Националния съвет по образование. Каталогът на изпитите включва: заглавие на професионалната квалификация, условия, на които трябва да

отговаря лице, придобиващо професионалната квалификация, съдържанието на тестването, ниво на трудност, метод и критерии за тестване, връзка с официална образователна програма, кредитни точки, образователен профил и ниво на образование на членовете на изпитната комисия, условия, които трябва да бъдат изпълнени от организатора на обучение за възрастни и други данни от значение за професионалната квалификация. Професионалната квалификация, придобита по този начин, се потвърждава със сертификат и дава възможност за включване на пазара на труда.¹⁰

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

Република Северна Македония, като страна кандидатка за членство в ЕС, постига непрекъснат и значителен напредък в хармонизирането на образователната си система с образователните политики и стандарти на Европейския съюз.

Валидирането на неформалното и самостоятелното обучение е посочено в Стратегията за образование 2018-2025 като едно от предизвикателствата, т.е. една от мерките на Стратегията е: Подкрепа в процеса на създаване и операционализиране на системата за валидиране на резултатите от неформално и самостоятелно обучение. Стратегията също така подчертава, че системата за валидиране на неформалното и самостоятелното обучение в Северна Македония е в начална фаза, а създаването на система за управление на Македонската квалификационна рамка (МКР) и включването на заинтересованите страни е друг отворен въпрос. Цялостен подход за справяне с предизвикателствата беше възприет с разработването на пътната карта за по-нататъшно развитие и прилагане на МКР (2016 г.).

Преглед на правните и стратегически документи, съдържащи препратки към VNFIL

Въвеждането на VNFIL в Северна Македония е пряко свързано с разработването на Македонската рамка за квалификации (Македонска рамка на квалификации) в страната, която се очаква да донесе ползи за гражданите и да подкрепи ученето през целия живот.

Република Северна Македония е приела Пътна карта за внедряване на система за VNFIL през 2016 г., след приемането на Концепция за неформално образование за възрастни и неформално обучение през 2015 г. Ръководство за валидиране на неформалното и неформалното обучение (VNFIL) процесите и спецификациите за пакета с методология са разработени през 2017 г., които също разглеждат различните институционални рамки на

---

¹⁰ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-48_en

ЕС, процедури и инструменти на VNFIL. Освен това през декември 2017 г. е проведено обучение за потенциални оценители на VNFIL, въз основа на определен наръчник за оценка.¹¹

СЪРБИЯ

Образованието за възрастни е организирано по следния начин:

- формално образование,
- неформално образование и
- самостоятелно обучение.

Образованието и придобиването на квалификации се определят от Закона за образованието за възрастни (SR) и Закона за фондациите на образователната система (SR).

Законът за образованието за възрастни определя неформалното образование като „организирани учебни процеси за възрастни въз основа на специални програми, с цел придобиване на знания, ценности, нагласи, способности и умения, които имат за цел личностното развитие на възрастните, труда и заетостта и социалните дейности" и самостоятелното обучение като "процес на независимо усвояване на знания, ценности, нагласи, способности и умения в ежедневието, работната и социалната среда ".

Министерството на образованието, науката и технологичното развитие приема нормативни актове за неформалното образование през 2015 г. Неформалното образование се придобива чрез системата на публично признати организатори на дейности (PRAO), организации, които предлагат програми за обучение на възрастни.

Основни и средни училища, както и други организации, които отговарят на изискванията, предписани от Министерството на образованието, науката и технологичното развитие, могат да бъдат PRAO.

След завършване на програма за образование за възрастни, човек може да получи пълно удостоверение за завършване, частично удостоверение за завършване или сертификат за програма. Пълният сертификат за завършване се получава за постигане на стандарт на професионални компетенции и постигане на квалификационен стандарт. За частично постигане на стандарт на професионална компетентност се присъжда сертификат за

---

¹¹ <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/64-validation-non-formal-and-informal-learning-former-yugoslav-republic-macedonia>

частично завършване. След завършване на програми, които не водят до придобиване на квалификации или професионални компетенции, PRAO издава програма.

Институтът за подобряване на образованието (МИО) провежда оценката на програмите за постигане на стандарт на професионални компетенции и постигане на квалификационен стандарт. Центърът за професионално образование и обучение в рамките на МИО е разработил квалификационни стандарти в следните области:

- Геодезия и строителство
- Геология, минно дело и металургия
- Икономика, право и администрация
- Електротехника
- Здравни и социални грижи
- Машиностроене и металообработване
- Земеделие, производство и преработка на храни
- Трафик
- Текстил и кожени изделия
- Търговия, хранене и туризъм
- Химия, неметали и графични изкуства
- Горско стопанство и дървообработване

Неформалното образование е част от Националната квалификационна рамка на следните нива:

- 2-ро ниво-завършено основно образование и професионално обучение до една година, обучение за работа до две години или неформално образование на възрастни за 120-360 часа обучение;
- 3-то ниво-завършено средно професионално образование (три години) или неформално обучение на възрастни с продължителност не по -малко от 960 учебни часа

- 5 -то ниво - завършено магистърско или специализирано обучение за две години или една година и неформално образование на възрастни с продължителност не по-малко от шест месеца.¹²

СЛОВЕНИЯ

Валидирането на неформалното и самостоятелното обучение обхваща всички нива на образование.

Няма единна рамка за процедури за валидиране, нито единствена национална институция, която да извършва валидиране. Вместо това различни задачи и роли се разпределят между институциите, участващи в ученето през целия живот.

На национално правителствено ниво ключови отговорности носят Министерството на образованието, науката и спорта и Министерството на труда, семейството, социалните въпроси и равните възможности.

Последният публикува професионални стандарти, проверява образователни и обучителни институции и финансира Националните изпитни центрове за оценяване и сертифициране на неформално и самостоятелно обучение. Словенският институт за образование на възрастни осигурява обучение на оценители и съветници, а Институтът за професионално образование и обучение отговаря за националната система за професионални квалификации, наред с други отговорности. Освен това Националният изпитен център разработва методологии и процедури за оценяване и валидиране за всички видове квалификации.

Що се отнася до официалните образователни квалификации, важна стъпка към централизиране на валидирането е предприета с разработването на Словенската рамка за квалификации (SQF). Това е обща рамка, която обхваща всички нива на образование.

Друга важна национална рамка е системата от национални професионални квалификации, която обхваща широк спектър от сектори. Тази формализирана система дава възможност на кандидатите да демонстрират своите умения и знания за ефективното изпълнение на специфични професионални задачи. Те се оценяват съгласно професионалните стандарти, определени на национално ниво. Успешните кандидати получават официални

---

¹² https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-63_en

сертификати, които доказват, че притежателите им са компетентни в определена професия или в конкретни задачи.¹³

ТУРЦИЯ

Признаването на предишно обучение (RPL) е процесът на признаване в съответствие със стандарт, съгласуван с постиженията в обучението, получени в контекста на официалното, неформалното и/или самостоятелното обучение. В допълнение към училищата, знанията и уменията, придобити извън официалното образование в работата и ежедневието, могат да бъдат сред тези учебни постижения.

RPL предоставя голям брой предимства на физически лица и работодатели. От гледна точка на отделните личности това е забележителното предимство на тази система, което увеличава професионалното развитие и мобилността на пазара на труда, предотвратява повторенията и загубата на време, осигурява ранно дипломиране, намалява разходите на учащите, насърчава ученето, повишава мотивацията и самооценката - самочувствието на човека. По отношение на работодателите, това допринася за премахването на липсата на умения и/или компетентности на работното място, за намаляване на броя на служителите, които прекарват извън работното място за обучение и по този начин за по-ефективно използване на ресурсите.

В Турция валидирането на неформалното и самостоятелното обучение (VNFIL) е най-вече валидно за резултатите от обучението, водещи до професионални квалификации. Органът за професионални квалификации (VQA) играе доста функционална роля в това отношение. Системата за валидиране в Турция има някои уникални характеристики, по които се отклонява от модела VNFIL, описан в Препоръката от 2012 г.

VQA е създадена през 2006 г., за да създаде и управлява националната система за професионални квалификации (NVQS), която е гарантирана на национално ниво в съответствие с изискванията на Европейската квалификационна рамка.

NVQS дефинира правилата и дейностите при подготовката на NOS в професионални и професионални области, разработването и прилагането на национални квалификации, свързани с разрешаването, одита, оценката и оценката, както и сертифицирането. VQA извършва дейности в съответствие с нормите и принципите, приети на европейско ниво, и изпълнява планове, които са изготвени съответно.

---

¹³ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-74_en

Почти всички дейности в NVQS се извършват от заинтересованите страни или чрез активно участие на заинтересованите страни и в сътрудничество с държавата, служителите и работодателите.

Основните цели на NVQS са:

- (i) да си сътрудничат с МНС и МОЗ, за да се гарантира, че ПОО се предоставя в съответствие с националните професионални стандарти и по този начин да допринесе за осигуряването на качеството на ПОО чрез укрепване на връзката между образование и заетост,
- (ii) за определяне на професионалните квалификации въз основа на национални или международни професионални стандарти и присъждане на тези квалификации чрез процеси за гарантиране на качеството,
- (iii) да се насърчава УЦЖ, като се гарантира признаването на предишно обучение, придобито чрез неформално и самостоятелно обучение.¹⁴

---

¹⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-90_en

Личен опит на нашите партньори относно разпознаването и валидацията на неформалното образование

Youth 4 Society (Y4S), Албания

В Албания няма конкретен закон за неформалното образование, но като тема той е засегнат в различни национални стратегии за образование за гражданското общество като План за действие 2015-2020.

Y4S развива всички свои дейности, като работи с методи на неформалното обучение. В дейностите, които осъществяваме в рамките на определени проекти, знанията, които получават участниците, се дават чрез игри, опит, групова работа по определена тема, така че да не виждат треньора или фасилитатора като учител, който знае всичко, но се чувства свободен да изрази своето мнение.

Смятаме, че ако законът съществуваше, той със сигурност би улеснил работата ни, но също така би послужил на участниците, тъй като сертификатът, който получават в тези дейности, които се извършват съгласно НФО, ще бъде признат, ако кандидатстват за работа.

Работата в областта на неформалното образование в Албания носи ползи, но също така е и предизвикателство.

Предимствата са:

1. Подобряване на знанията на младите хора.
2. Насърчаване критичното мислене.
3. Подобряване комуникативните умения.

Недостатъци:

Младите хора могат да притежават знания и умения, придобити чрез неформално обучение, но не могат да бъдат официално сертифицирани и да получат квалификация въз основа на техния опит в обучението. Използва се системата Youthpass, но националните власти не предоставят схема за оценка на компетенциите, постигнати от НФО и квалификацията не могат да бъдат получени по закон.

Албанското правителство понастоящем е направило някои стъпки в политиките за развитие на младите хора, но смятаме, че трябва да се направи повече за настоящата

стратегия, която имаме, както и за признаването на сертификати, дадени от практики и дейности, които се извършват в областта на неформално обучение.

Агенция за местна демокрация Мостар (LDA Mostar), Босна и Херцеговина

Въпреки че на теория неформалното образование е предназначено за всеки, който иска да се учи и усъвършенства, то е от голяма полза за определени социални групи, обикновено група хора, които по някакъв начин са маргинализирани. Затова казваме, че неформалното образование е тясно свързано с концепцията за социално равенство, тоест дава на всички равни възможности. Въпреки това има разлики в достъпа до официално образование за жени и мъже, особено тези, идващи от селските райони. Различното третиране се отразява предимно в областта на образованието и заетостта и неформалното образование има за цел да намали тази разлика и да помогне за постигане на живот и заетост в градските и селските райони. Освен това в Босна и Херцеговина съществува общ проблем, който се изразява във факта, че образователната система не е адаптирана към нуждите на пазара. Този проблем се отразява и в маргинализацията на неформалното образование за възрастни. Освен това някои анализи и изследвания посочват проблеми в областта на неформалното образование в Босна и Херцеговина:

- малък процент от дипломите и удостоверенията, издадени от неформални образователни организации на техните успешни ученици; и които са признати;
- неформалното образование е недостатъчно развито, за да може да отговори на съвременните изисквания на пазара на труда;
- стратегическото планиране в неформалното образование е недостатъчно, което е причина за неопределено и непланирано функциониране.

Това, което е важно да се подчертае, е, че освен официалното образование, нашето общество се нуждае от постоянно присъствие, за да насърчава неформалното обучение или учене през целия живот, тъй като допринася за по-големи възможности за заетост и конкурентоспособност на пазара на труда и икономически растеж и подобряване на условията на живот.

Сдружение „Бъдещето сега“ (TFN), България

Неформалното образование е частично дефинирано в България. Нямаме специален закон, който да го дефинира ясно, но някои законодателни документи споменават неговата

концепция най-вече като противопоставяне на формалното образование. Националната стратегия за учене през целия живот и Законът за читалищата обхващат частично темата, но не хомогенно и с пълно представяне на идеята за НФО, нейните предимства и въздействието при създаването на възможности за овластяване на младите хора.

България все още се сблъсква с необходимостта от актуализиране на регулаторната рамка с цел прилагане на концепцията за НФО и насърчаване на включването на различни социални групи в учебните дейности и това създава някои пропуски между законодателството и дейностите по НФО, които българските неправителствени организации (НПО), включително нашата организация, прилагат в тази посока. Пример за това е подредбата за валидиране на неформалното и информалното обучение. Младите хора могат да притежават знанията, уменията и компетенциите, придобити чрез неформално и самостоятелно обучение, но не могат официално да валидират и да получат квалификация въз основа на този опит. Системата на Youthpass се използва в България, но националните власти не предлагат схема за валидиране на компетенции, достигнати от НФО и квалификации не могат да бъдат получени по закон.

Сдружение „Бъдещето сега“ има повече практически опит с Националната стратегия за учене през целия живот, която предоставя насоки за гарантиране, че българските граждани могат активно да участват в нова глобална икономика, основана на знанието. Стратегията има за цел да обедини усилията на всички институции и граждани на Република България по отношение на създаването на необходимите условия и реализиране на процеса на учене през целия живот. Сдружение „Бъдещето сега“ популяризира стратегията в текущите си дейности, насочени към мотивиране на учащите и създаване на култура на обучение, като предоставя консултации и насоки относно ученето през целия живот в училищата, университетите и на работните места.

United Societies of Balkans (USB), Гърция

В националната рамка на Гърция няма цялостно утвърждаване на неформалното обучение, създаващо място, където все още не е изготвена правна рамка, която се основава на общи принципи за формално образование и обучение на възрастни. Освен това в законодателството са разработени инструменти за документиране на знания, умения и компетенции, придобити чрез НФО. Поради това лицата, които може да са придобили няколко умения и компетенции, нямат право да искат оценка на предишното си обучение.

Термините на гръцки обаче се използват по различен начин и нямат същото определение в сравнение с други страни. По този начин, за да се разбере развитието, което е направено при валидирането на НФО в Гърция, е важно да се посочи как се използват определенията в Гърция, в сравнение с определението за НФО, предвидено в Препоръката на Съвета от 2012 г. за валидиране на неформално и самостоятелно обучение. Думата сертифициране (πιστοποιήσι на гръцки) се използва най-общо за различни процеси и национални политически документи, които могат да се отнасят до документацията свидетелства, че е имало процес на обучение, но няма реална оценка на този процес.

Националната организация за сертифициране на квалификации и професионално ориентиране (ЕОРРЕР) отговаря за разработването на някои процеси на сертифициране (използвайки на гръцки думите еρικηροσι или еγυροποιισι, че πιστοποιισι) и има правомощието да сертифицира входящите и изходящите данни на НФО.

Като организация, USB работят ежедневно с местната младеж, използвайки различни инструменти на НФО. Използваните методи се основават на принципите и ценностите, които ЕС е поставил по отношение на неформалното образование и учене. По време на дейности, които се изпълняват, в рамките на „Еразъм+“ и ИСС, организацията използва Youthpass като основно удостоверяване на уменията и компетенциите, които участниците са придобили. За предпочитане е националната сертификация да бъде най-добрата, за да се предоставят на младите документи, които потвърждават техните умения и са в състояние да използват на националния пазар на труда.

Според гореспоменатото е очевидно, че в гръцката рамка липсва признаването на НФО като метод на обучение, въпреки усилията, които ЕС полага, като многократно посочва значението на ученето през целия живот и особено на НФО. Националните заинтересовани страни трябва да признаят, че НФО е аспект на образованието и обучението, но само това; това е водещата стойност за участие в контекста на ученето през целия живот. Тъй като ЕС използва Youthpass за признаване на придобитите компетенции по време на дейност - въз основа на НФО - гръцкото законодателство следва да създаде сертификат, който потвърждава уменията и компетенциите, които индивидите са придобили, и да ги направи разпознаваеми.

TDM 2000, Италия

В Италия няма ясно съществуващ закон за НФО. В Закон 92/2012 има определение за формално, неформално и самостоятелно обучение, което представлява реформа на

работната система. С това той стартира и процеса на създаване на национална квалификационна система за сертифициране на квалификации, придобити от училище. Както често се случва в италианската система, това трябваше да бъде преведено в различни регионални протоколи, които често са различни. Това води до значителна несигурност в начина, по който системата действително работи, и до това тя да работи по-добре или по-лошо в различните региони, но като цяло не води до масово цялостно използване от потребителите.

Като цяло няма реално признание за ролята на младежката работа и фигурата на младежките работници, но има няколко други фигури и определения, съдържащи се в закона. Като цяло системата ще се нуждае от голяма реформа по тази тема, която засега все още не е направена.

TDM 2000 не използва НФО Закон/Стратегии, тъй като всъщност не се признава от широката общественост, ако не може би от някои публични служби. Работата по рамките на компетенциите на ЕС и предоставянето на млади инструменти за оценка на техните компетенции и възможността да ги обяснят и „продават“ е много по-продуктивно и полезно. Вече съществуващото законодателство относно НФО не улеснява работата ни. Тя изобщо не е засегната от сегашната национална система, а повече от социалното признание, което имат неформалното и самостоятелното обучение. Ако имаше ясно структуриран закон/стратегия, със сигурност щяхме да можем да го включим в нашата работа и в дейностите, които предлагаме.

Трябва да работим много, за да имаме по-добро признание на неформалното обучение от социална, икономическа и културна гледна точка. Напоследък тя се промени много, но политическото равнище все още не е достатъчно, за да осигури ясна рамка, така че неформалното обучение и компетенциите, придобити извън системата на официалното образование, да бъдат ясно признати от обществото на много нива.

Kosovo Center of Diplomacy, Косово

Търсихме дали можем да намерим доклад за неформалното обучение в Косово, но доколкото търсихме, не можахме да намерим нищо. Знаем, че Министерството на културата за младежта и спорта в отдел „Младеж“ има следните цели относно неформалното образование:

1. Развитие на младежки лидерски умения чрез неформално образование.

2. Признаване на социално и институционално сертифициране на неформалното образование
3. Подкрепа за младежки и професионални центрове, занимаващи се с неформално образование.
4. Стимулиране на социалните услуги чрез доброволческа работа и обмен на младежи в чужбина.
5. Изграждане на младежки организационен и управленски капацитет.

Тяхната стратегия е да:

- Разработване на насоки за създаване и подкрепа на младежки / професионални центрове с общини и други партньори.
- Осигуряване финансиране и обучение на ръководителите на младежки / професионални центрове.
- Провеждане на младежки образователни лагери и тяхната методология за прилагане: Устойчивост на младежките / професионални центрове и тяхната работа в мрежа.
- Осигуряване на курсове, обучение за младежки служители, общински дирекции и младежки неправителствени организации в Косово.
- Развитие на неформалното образование.

Asocijacija za demokratski prosperitet – ZID (ADP-ZID), Черна Гора

За съжаление, Закон за НФО все още не съществува в нашата страна, но има действащ Закон за младежта, както и Стратегия за младежта периода 2017-2021. Стратегията за младежта определя 6 ключови точки. Нов е Законът за доброволчеството, който предстои да бъде приет. През предходната година беше създадена работна група, която да работи по измененията на Закона за доброволчеството. Съществуващият Закон за доброволчеството не признава доброволчеството, ако дейността се извършва по собствена свободна воля, а се признава като форма на трудова практика.

ADP-Zid е организация, която се занимава с младежи от самото си основаване. Разбира се, работим в съответствие със Стратегията за младежта, всеки ден следим работата си, за да бъдем активни и актуални в процеса на изпълнение на стратегията. Що се отнася до липсата на Закон за НФО, можем да заявим, че това, разбира се, е най-големият недостатък.

ADP-Zid вярва, че всяка страна има нужда да създаде и прилага всички необходими закони и стратегии, които са важни за развитието на младежката политика. Само по този начин може да се даде голям принос, а от друга страна, голям брой възможности за младите хора. От друга страна, много е важно младите хора да бъдат включени в процеса на създаване на Закон за НФО, защото те са най-добрите потребители на този начин на учене и ще допринесат най-много за създаването на законодателство в тази област.

Center for Intercultural Dialogue (CID), Северна Македония

Единствената стратегия, която споменава неформалното образование в Северна Македония, е Националната стратегия за младежта (2016-2025). За да бъдем по-точни, в тази стратегия като една от основните цели се счита: „Да се адаптира правната рамка на неформалното образование в съответствие с характера на младежкия сектор и чрез широкото прилагане на стандартите на ЕС“. В тази цел са изброени няколко мерки:

1. Разширяване на критериите за акредитирани от държавата доставчици на неформално образование чрез изпълнение на европейските препоръки и насоки за идентифициране и акредитиране на неформалното образование, като се вземат предвид особеностите на младежкия сектор.
2. Акредитиране на младежки организации и други организации на гражданското общество, които осигуряват неформално образование.
3. Признаване, сравнимост и трансфер на умения и знания чрез използване на механизми, подобни на Европас.
4. Редовни изследвания на социалното и икономическото влияние на неформалното образование.
5. Подкрепа за подобряване на качеството на провеждане на неформалното образование.
6. Допълнително насърчаване на концепцията за неформалното образование сред други социални партньори, по-специално икономическите оператори, по отношение на признаването на придобитите умения и компетентности.

Не съществува закон, който да дефинира неформалното образование у нас. (новоприетият) Закон за младежкото участие и политиките за младежта споменава неформалното образование в частта за младежките работници - в определението за младежките работници се посочва, че те подкрепят личното и социалното развитие на младите хора чрез неформално и самостоятелно учене.

За съжаление, нашата организация не използва стратегията в ежедневната си работа. Стратегията ни дава само насоки за подобряване на неформалното учене и това не прави работата ни по-лесна.

Бихме искали да подчертаем, че липсва закон или стратегия, която да определя неформалното учене в Северна Македония. Ако обаче имахме такъв закон и определено имаме нужда от такъв, ще има много предимства. Например сертификатите, от една страна, и уменията и знанията, от друга, които се придобиват чрез неформалните учебни процеси, ще бъдат признати и еднакво валидирани, колкото и във формалните образователни процеси. Това ще ни даде повече възможности за личностно и професионално развитие. Освен това методите, които се използват в неформалното обучение, могат да бъдат комбинирани във формалното образование. Ако се допуска гъвкавост във формалния образователен процес, тя ще даде най-добри резултати.

Със сигурност е необходим напълно нов закон, който да обхваща подробно неформалното образование и ученето през целия живот. Наистина е важно да имаме такъв закон, така че да имаме по-структуриран подход, да бъдем признати и утвърдени, да имаме подкрепа от правителството и т.н.

NGO Iuventa, Сърбия

Не съществува конкретен закон, който се отнася само до НФО. В различни стратегии, свързани с образованието, Закон за младежта, Националната стратегия за младежта 2015-2025, НФО се определя като важна част от ученето през целия живот. Работата с младежта се признава в контекста на неформалното образование, където признаването на придобитите чрез работа с младежи компетентности се подчертава като съществено за младите хора. По-специално Националната стратегия за младежта признава, че придобитите в неформалното образование компетентности чрез младежката работа са важни за пригодността за заетост на младите хора, тъй като такива компетенции са именно тези, които се оценяват от наемането на работодатели.

С приемането на Закона за образованието на възрастните (Закон за образованието на възрастните, Бр. 55 от 20, 20/ 20) бе постигнат значителен напредък в създаването на условия за признаване на придобитите чрез неформално образование и самостоятелно учене компетентности.

Законът за образованието за възрастни обаче не признава спецификата на програмите за неформално образование в сектора на младежта, които не са насочени към придобиване на определена квалификация или професионално обучение.

Националната асоциация на младежките работници е основана през 2009 г., в резултат на инициатива на организации на гражданското общество, които осъществяват работа с младежта. Те признаха необходимостта от осигуряване на качество на програмите за работа с младежи, необходимостта да се стандартизира и признава младежката работа от институции, които работят с младежи, държавата и обществото като цяло.

Основните постижения са:

- Разработени са 3 професионални стандарта в областта на професионалната работа с младежи (ръководител на младежта, специалист по младежта и специалист за работа с младежта и политика).
- Участие в основната работна група за създаване на Закон за младежта в Сърбия, където дефиницията на младежката работа намери своето място.
- Разработени са стандарти за програми за работа с младежи и механизъм за нейното прилагане.
- Етичен кодекс за младежки работници, разработен и подписан от всички членове; основан е Съвет по етични въпроси.
- Разработени са неформални образователни програми за младежки лидери и младежки работници.
- Разработен е механизъм за валидиране на вече достигнатите компетенции в работата с младежи.

От 1-ви януари 2019 г. младежката работа е официално призната като професия в Сърбия. Признавайки професията, работата с младежта става ценена и призната, а от друга страна, тя може да бъде по-широко прилагана от съответните институции, което е много важно за развитието на организации, които провеждат младежка работа.

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (DRPDNM), Словения

В Словения съществуват няколко закона, меморандуми и неформални образователни стратегии. През 2000 г. беше приета първата мярка, която доведе до практическото въвеждане на признаването и оценката на придобити неформални знания, и тя е свързана със създаване на система за проверка и сертифициране на националните професионални

квалификации. С приемането, много хора получиха сертификати, с които могат да докажат участието си в НФО. В ежедневната си работа прилагаме много аспекти, свързани с неформалното образование, а чрез него и със стратегията и законите.

Например, в нашата организация имаме обучение за бъдещи младежки работници, които – след като приключат с теоретичното и практическото обучение – получават сертификат и могат да впишат квалификацията в своята автобиография, тъй като този сертификат е официално признат от длъжностните лица. В допълнение, всеки проект, който изпълняваме, е свързан с НФО.

Благодарение на Стратегията за НФО, работата ни стана по-лесна - намираме участници за всички дейности по-ефективно, има повече интерес от страна на хората, особено сред младежите. За всеки участник е изключително важно в крайна сметка да получи признание за своето участие и че това признание има някакъв смисъл отвъд нашата организация. И това е и най-голямото предимство на Стратегията за НФО – признаване на дейности, обучение, курсове.

За обучаемите е чудесно да бъдат включени в дейности на НФО, защото те не само се запознават с теоретичната част, но имат и практически уроци. НФО дейностите са доста по-различни от формалното образование. В момента единственият недостатък, който наблюдаваме, е, че не всички обучения и курсове по НФО са сертифицирани с/или като част от националната професионална квалификация. НФО е много важно за всеки човек, защото научаваме много от различните обучения, срещаме нови хора, разширяваме хоризонтите си и в крайна сметка виждаме света по различен начин, поради факта, че тези дейности ни помагат да растем на лично и професионално ниво. А понякога, да участваме в дейности на НФО и да получим сертификат може да бъде и причината някой да ни даде работата, за която сме мечтали. И аз съм идеалният пример за това.

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu, Турция

„Неформалното образование е дефинирано в Закона за националното образование и то включва всякакъв вид образование и обучение, от което се възползват лица през целия си живот. Посоченият закон дава възможност на всички частни и публични институции да предоставят неформално образование. Освен това, Законът на неформалните образователни институции (Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği) обхваща учреждения, административни, образователни, консултантски, надзорни и координационни дейности по всички обучения, които са отворени с одобрение на обществените образователни

центрове или в сътрудничество с обществените образователни центрове и образователните камари или всяка друга институция, различна от формалните образователни институции. Услугите за неформално образование се регулират в три основни раздела като обучения по ограмотяване, професионално и техническо образование, социални и културни обучения. Целевата група включва тези, които никога не са били в образователната система или тези на което и да е ниво на тази система или тези, които вече са извън системата. Тъй като всички тези обучения са модулни, участниците, ако издържат изпит в края на обучението, получават сертификат, който е одобрен от Министерството на народната просвета и е валиден в частни и държавни институции в цяла Турция.“

Като опитни служители и доброволци в тази област, ние се опитваме да насърчим младите хора, като използваме неформални методи на обучение, така че дейностите ни да са по-постоянни. Грижим се да използваме техники за неформално учене в обучителните си дейности, конференции, семинари и работни срещи.

Горепосоченото законодателство укрепва работата ни. То ни позволява да изпълняваме задачите си по-бързо и по-добре.

Участниците в проекти въз основа на неформалното обучение подобряват способността си да общуват положително и да изразяват себе си. Това ни дава възможност да бъдем активни, а не статични или пасивни. Също така хората придобиват способността да действат заедно, в група. Бахадър Юлген, един от интервюираните лица в рамките на проекта YAMNFL, спомена, че „Има важни концепции за неформално обучение в образованието. Обучението чрез опит е едно от тях. Защото ние позволяваме на индивида да се учи от опита. Това е много важно за мен. Когато погледнем в последния период, има много обучения, които използват методи на игри във формалното образование. Използването на игри е важно, мисля, че ще спомогне постепенно да се пренасочим към дигиталните технологии. Дейности по предприемачество е това, което ние предоставяме най-много на младите хора. Подкрепяме този предприемачески дух сред младежите, като използваме методи на неформално образование. Младите хора завършват своето формално образование и университети. Но това, което ще ги направи различни след дипломирането, е участието им в НПО, доброволческата осведоменост, предприемачески умения и активно участие. Също така подкрепяме учебните процеси на младежи чрез неформални методи на преподаване.“

Когато разгледаме цялата тази информация, Законът за неформалното образование прави работата и дейностите ни лесни и младите хора могат да забележат колко е важно за тяхното развитие.

В Турция няма йерархичен ред в неформалното образование. Поради тази причина, човек от всички възрасти може да се включи в такива дейности. В неформалното образование няма ограничения. Всички хора могат да получат много опит във всякакви сфери. Дава се възможност за развиване на комуникационни умения. Също така е много ефективен метод за подобряване на самоувереността.

Стратегиите за неформално учене в страната ни обаче се основават предимно на ученето през целия живот. Следователно, неформалният метод на обучение, който се разбира в Европа и на Балканите, не е включен в конституцията. Основната цел е да се въведе и насърчи този неформален метод на обучение. Само по този начин младите хора могат да се развиват, като използват методи за неформално обучение и достигат до по-постоянна информация.

Младежите са наясно със значението на тези проекти за социална отговорност и доброволческа дейност в неправителствени организации. Повечето от хората обаче не знаят какво е неформално обучение, въпреки че участват в проекти или работят по проектна работа. Осведомеността относно неформалното обучение следва да бъде разширена.

Обобщение от въпросника на YAMNFL

Анкетираните са младежи на възраст от 18 до 30 години от 11 държави: Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Италия, Косово, Черна гора, Сърбия, Словения и Турция. Респондентите на [въпросника](#) са младежи, които са ученици, студенти, заети, безработни, както и потребители на различни младежки програми.

Организациите, участващи в проекта, посочиха, че те определено се нуждаят от повече подкрепа от правителството за програми, свързани с младежта, и че само по този начин може да има увеличение на дейностите и съдържанието, предлагано на младите хора. Неправителственият сектор е много отдаден и работи усилено за младите хора и всички те очакват огромна подкрепа от правителството, така че да могат да извършват безпрепятствено своята дейност.

COVID-19 ни показва, че всички ние трябва да работим в кризисни ситуации, така че НПО се опитаха да направят пълно работно време за младите хора чрез различни онлайн дейности, така че те да не изпитват безпокойство. По-долу са дадени отговори на въпроси за неформалното образование, както и за участието на младите хора в процеса на неформалното учене. Важно е да се отбележи, че въпросникът беше направен по време на процеса на пандемичната обстановка, причинена от COVID-19 и ние благодарим на всички организации, които направиха неизмерим принос, за да осигурят пълноценно участие във въпросника.

Общо 902 респонденти са отговорили на проучването.

А) Чувал/а ли си някога за неформално образование? Ако отговорът е „да“, какво е неформално образование за теб?

В Албания концепцията за неформално образование е много позната на повечето респонденти. За тях неформалното образование се учи по различен начин, чрез различни дейности, които се извършват извън официалната училищна система.

Когато казваме „умни от улицата“, обикновено става въпрос за хора, които са дошли да събират знания чрез неформално образование, чрез изучаване на нови умения и придобиване на нови компетенции.

Научавайки се чрез учебни програми и различни обучения, младежите получават сертификати, които се признават при търсене на работа и потенциална заетост.

В неформалното образование е много важно то да се провежда естествено и спонтанно на работното място или по време на други дейности. Този вид учене също така осигурява фокус върху обучението в общността и този вид образование изгражда индивидуални възможности.

В Гърция повечето хора са чували за неформално образование и са го определили като алтернативен начин на преподаване и учене извън образователната система. По-опитен начин на учене, който използва повече възможности и се опитва да ги разшири или дори помага на всички, които са в неформално образование, да растат, да развиват социални умения, да се учат чрез живот и учене.

Един от респондентите посочва, че е имал стаж в НПО, който е активен в областта на младежта и е най-вече активен в прилагането на техники за неформално обучение. Стажантът респондент определя неформалното образование като доброволна дейност на

физически лица, които биха искали да развият нови компетенции в области от различни сфери. Този вид образование използва главно емпирични учебни методологии.

Една част от респондентите посочват, че за тях неформалното образование е възможност за младите хора да работят заедно, да си сътрудничат, да споделят идеи, да водят диалог и да обменят знания и опит, включително творчество. Важно е също така за тях, че този вид учене не е формално образование, което идва от училище, а образование, където те могат да изразят мнението си и да чувстват свободата на словото.

В Сърбия всички респонденти са запознати с неформалното образование и са го определили като съществена част от развитието на всеки млад човек и като най-ценния ресурс, който служи на младите хора. Чрез тази форма на учене младите хора стават креативни и иновативни. Възпроизвеждането на информацията, съдържаща се в книгите, развива един вид способност, докато ученето по неформален начин дава възможност да се учат по различни начини, които са по-интересни за младите хора.

Чрез неформалното образование, младите хора се учат на свобода на изразяване, което означава правото на живот или правото на образование, но факт е, че много млади хора израстват, без да знаят тези основни неща. Освен това, неформалното образование има много по-широка роля, учи ни да бъдем толерантни, позволява ни да се срещаме с колеги от различни страни, да се премахнат предразсъдъците и конфликтите.

Образованието е структурирано и планирано, което се осъществява извън официалната образователна система, където учителите / обучителите / лидерите насочват участниците през учебния процес за постигане на резултати от обучението. Използваните методи, инструменти и подходи се основават на участие, активно обучение, фокусиране върху учениците, приобщаване и достъпност, конструктивистичен подход и цялостен поглед към индивида.

Младите хора от Босна и Херцеговина определят неформалното образование по този начин и повечето млади хора посочват, че този вид образование за тях е част от практически опит, който не може да се придобие по друг начин. По-ефективна форма на обучение, която се основава на реални ситуации и придобитите знания могат да бъдат приложени веднага, е нещо, което описва неформалното образование.

Подпомагането на местната общност, организирането на различни дейности, приемането на общи условия за работа на местното управление и на младежта са форми на неформално образование за младите хора от Босна и Херцеговина. Придобиването на компетенции е

нещо, което е безценно и редица респонденти посочиха, че придобитите компетенции са помогнали за избор на продължаващо обучение в университет или друга формална образователна институция.

В заключение, бихме искали да посочим, че неформалното обучение е структурирано образование с предварително определени учебни резултати и период на реализация и засилени лектори за областта, която обхваща. Разликата от формалното образование е, че местните закони не признават дипломата за квалификация в професията.

В Италия ситуацията е малко по-различна, когато говорим за неформално образование и мненията за неформалното образование са разделени. Една част от анкетираните е запозната с този вид обучение, а другата не. Запознатите с концепцията за неформалното обучение го определят като нов начин на учене без класически методи. Един от респондентите посочва, че е студент по няколко проекта, финансирани по програма „Еразъм+“, и че това остава силен и убедителен знак за неформалното образование, чрез което той придобива голям брой компетенции.

Един от анкетираните посочва, че е чувал за НФО, но досега не е участвал в такива дейности. Според него НФО няма връзка с дейностите на Министерството на образованието, а се отнася до всички тези доброволни дейности, чието преподаване не подхожда към конвенционалните методи.

За младите хора от Словения неформалното образование е вид образование, което е по-фокусирано върху индивида и интересите. Това е място, където не само получаваме знанията и техниката в конкретна област, но и развиваме своите ценности и начин на мислене. Това е място, където можем да бъдем креативни и да намерим своите таланти.

Също така, за младите хора от Словения неформалното образование включва различни международни обмени, допълнителни курсове, обучения, семинари, пътувания.

Младите хора в България са признали НФО като цялостен, колоритен, многопластов подход към ученето, споделянето и растежа.

Всички дейности извън установената формална система представляват неформално образование. В някои училища има доброволчески групи, които по различни начини се опитват да достигнат до връстниците си, за да ги запознаят с това какво е неформалното образование и колко важно е то.

Респондентите от България изтъкват, че неформалното образование се осигурява от институции / организации, които не са част от образователната система. Така

неформалното образование не е предмет на регламентите и сертификатите на официалната учебна програма за обучение. Неформалното образование може да помогне на хората да развият умения в различни посоки, да увеличат професионалния си капацитет или уменията си за социализация, творчество, способността си за обществен диалог, активно гражданство.

Младите хора от Северна Македония казват, че неформалното образование е обучение извън училищната система, независими изследвания по определени теми и др. Неформалното образование се учи чрез алтернативни методи, които не се прилагат в училища или университети. НФО е от решаващо значение за развитието на младите хора.

Неформалното образование е както форма на учене през целия живот, така и начин за разширяване на знанията в области, които наистина ни интересуват. Всяко обучение за обществения живот, правата на човека, сексуалното образование, правата на половете или всяка друга тема, която рядко се обсъжда в формалното образование, е форма на неформално образование за младежите от Северна Македония.

Освен това, неформалното образование е образователен процес, който използва различни от тези в училищата неформални инструменти и методи, и има за цел да развие умения и компетенции, които не се предлагат в официалната учебна програма.

В Турция неформалното образование прие стратегия, при която присъствието на студенти не се изисква напълно. Неформалното образование включва групова работа и обмен на информация. Състои се от колекция от образователни практики, които не са обхванати от официалната система. Подкрепя ни да бъдем уверени индивиди. Доволни сме от творческото мислене, което се развива въз основата на НФО.

В Косово неформалното образование се отнася до това, както и в други страни, което се провежда извън училище. Често се използва по време на организирането на различни образователни програми, които са от съществено значение за общността и гражданите на общността. То също така се отнася до планирани структурирани програми и процеси на лично социално образование за младите хора, предназначени да подобрят набор от умения извън формалното образование.

Освен това, неформалното учене включва различни структурирани учебни ситуации, които нямат ниво на учебна програма, акредитация и сертифициране, свързани с „формалното обучение“.

В Черна гора терминът неформално образование е много добре познат и младите хора го определят като неформална форма на обучение, предлагана извън училище. Много интересно е, че гимназиите са много заети в развитието на неформалното образование чрез формирането на доброволчески клубове.

Министерството на спорта и младежта също допринася чрез изготвянето на Стратегия за младежта за периода 2017–2020 г., след това Закона за младежта, както и проектите, които подкрепя всяка година, чрез които се предоставят средства за проекти, свързани с младежта.

Б) Какви са разликите между неформалното и самостоятелното обучение?

Младежите от Албания посочват, че знаят разликата между неформалното и самостоятелното учене и всички те го определят като вид структурирано обучение, проведено по конкретни теми. Неформалното включва обучение, работни срещи, семинари и др. Самостоятелното учене не се определя като формално или неформално, а знание, което се придобива чрез книги, социални или дигитални медии.

В Гърция е малко по-различно. Голям брой респонденти не са информирани за това, което е неформално обучение. Всички това, те разчитат да изяснят какво е неформалното обучение за тях и как то се придобива. Те посочват, че НФО изисква професионална подкрепа, определяне на учебни цели, наблюдение на структурирани методологии и процеси на оценка. Неформалното обучение идва чрез наблюдение и мислене на почти всички сегменти от живота, посочват редица респонденти и вярват, че самостоятелното учене е важно в моменти, когато се учим от ежедневните житейски практики.

В Сърбия младите хора изтъкват, че има определен ред и структура, когато става въпрос за неформално обучение, докато самостоятелното учене е повече опит от свободното обучение, който се извършва чрез просто ангажиране в различни аспекти на живота, ситуации или взаимодействия с хора и неща, които имат значение за нас самите.

В Босна и Херцеговина за младежите неформалното образование се различава от самостоятелното учене, защото в повечето случаи неформалното образование не е съзнателно / умишлено обучение и се описва като несистемно обучение в ежедневието.

Неформалното образование се придобива чрез онлайн или реални семинари, обучения и курсове; докато самостоятелното обучение е това, което научаваме в ежедневието, като обноси, разликата между добро или лошо, етническа идентичност и т.н. В Италия

положението е подобно. Младежите приравняват неформалното образование със самостоятелното учене и виждат разликата по следния начин.

Неформалното обучение изисква целенасочени усилия за разлика от самостоятелното учене. По отношение на участието в дейности за мобилност в Албания са участвали повече от половината от респондентите.

В Гърция почти всички респонденти посочват, че са част от програма за младежка мобилност, както и в дейности, докато една част от анкетирания никога не са участвали и биха искали да бъдат част. Голям брой респонденти са били част от програмата „Еразъм+“. В други страни, като Сърбия, голям брой млади хора са вземали участие в програми за мобилност, като организирането на Жива библиотека, различни семинари и събития.

В) НФО определя ли се от закон в различните страни?

В Сърбия, НФО се дефинира законово. В Италия НФО се признава, но не е достатъчно в контекста на работната среда. В Черна гора не съществува Закон за неформалното образование, но чрез стратегията за младежта 2017-2020, както и в Закона за младежта, неформалното образование се споменава. В други държави като Албания, Босна и Херцеговина, Словения, България, Северна Македония и Косово, респондентите не посочиха ясни отговори за това дали съществува или не съществуваше специален закон за НФО.

Г) Участвали ли сте някога в процеса на вземане на решения по младежки въпроси? Ако да, дайте примери?

В Албания една трета от младите хора са участвали в процеса на вземане на решения чрез младежки съвети, а след това един от респондентите посочва, че той ръководи училищния екип на гимназиалните олимпийски игри в пилотно училище. Те участват и в изпълнението на проекта, за укрепване на младите хора, както и в иновационния център в Тирана.

В Гърция голям брой млади хора не са участвали в процеса на вземане на решения, няколко респонденти са участвали в диалога на ЕС като медиатори. Един от респондентите посочи, че е участвал в дейности, част от Европейска младежка столица на Солун през 2014 г. и по време на дискусии, които са от решаващо значение за младите хора в цяла Европа.

В Сърбия младите хора са участвали в процеса на вземане на решения в зависимост от политическата ситуация. Един респондент посочва: „Не, не съм. Като цяло не е лесно да участвате, освен ако не решите да станете член на политическа партия. Настоящата

ситуация е, че нашият Национален парламент се състои само от 1 човек, който е под 30 години, от 250 места. И все пак възрастовата ограничение за влизане в представителен орган като Парламента е 18.“

Една част от респондентите изтъкват, че са били много активни в студентски организации и че по този начин са допринесли за участието и вземането на решения за младите хора.

Младежите в Босна и Херцеговина са много активни в процеса на вземане на решения. Така например, един от участниците е Президентът на младежите в региона на Херцеговина и президентът на Червения кръст в Мостар, той е и част от много организации и проекти. Участва в симулацията на вземането на парламентарни решения.

Малък брой младежи от Италия са участвали в процеса на вземане на решения, но някои от тях са вземали участие в програмата „Еразъм+“, докато един от респондентите посочва, че е участвал чрез местни и национални консултации в процеса на вземане на решения.

Ситуацията в Словения е подобна на Италия, така че младите хора, освен в проекти, финансирани по програма „Еразъм+“, също са вземали участие в студентски парламенти, където са работели по темата за студентските права и предоставените им възможности. В България младите хора посочват, че не са имали шанс да бъдат част от процеса на вземане на решения, докато някои респонденти пишат, че са участвали в изборите в Университета за представител на класа.

В Северна Македония повечето млади хора са участвали в процеса на вземане на решения чрез НПО, докато някои млади хора са взели участие в изготвянето на закони-предложения за регулиране на структурата на средните училища. Един от респондентите посочва, че при създаването на младежката политика се случва очевидна корупция, децата израстват, знаейки, че правителството е корумпирано, но те просто не знаят как да я спрат.

Младите хора от Косово са много активни. Един от респондентите е член на Младежкия съвет в града си и в момента участва в програма, наречена Changemakers на 4N Kosovo, която има за цел да предостави на младежите знанията, от които се нуждаят, за да инициират и осъществяват промени. Тази година УНИЦЕФ помогна и достигна до Косово по отношение на техните нужди и проблеми. Младите хора участват и в много срещи на градския съвет, които са свързани с процеса на вземане на решения за младежите.

Младите хора в Черна гора участват в процеса на вземане на решения чрез различни парламенти в училищата и коледжите, а след това в политически партии и други организации, където това е разрешено.

Обобщение от проведените фокус групи

Фокус групите, проведени като част от проекта YAMNFL, е форма на качествено изследване, в които група от младежи споделят своите възприятия, мнения, вярвания и отношение към младежката мобилност.

Брой участници: до 10 на всяка фокус група

Брой фокус групи: най-малко 2-3 на държава

Фокусът на изследването е дискусиата да се съсредоточи върху областите, в които младежите имат възможност да бъдат включени в неформалното образование, както и младежи с опит в дейности, като например доброволчески дейности, обучения, младежки обмени, младежи от селски райони, особено маргинализирани млади, безработни, младежи, които участват в неформално образование.

Списък с въпроси, които бяха фокус на дискусиите:

1. Смятате ли, че за НФО са от значение възраст, пол, националност?
2. Какво означава НФО за вас? Можете ли да дефинирате?
3. Били ли сте някога участник в програма за НФО? Ако отговорът е „да“, в коя?
4. Знаете ли нещо за младежки закон / стратегия / план за действие, както и други документи, свързани с младежта?
5. Участвали ли сте някога в процеса на вземане на решения в младежки области? Ако да, посочете пример?
6. Смятате ли, че е необходима повече подкрепа от страна на правителството за подобряване на статута на младите хора в сферата на НФО? Ако отговорът е „да“, какви са ползите от това и какви са недостатъците?
7. Дейностите на НФО помагат ли за вашето личностно развитие. Ако да, как? Ако не, защо?
8. Защо за вас е важно да участвате в дейности чрез неформално образование?

Въз основа на тези въпроси, направихме обобщение на всички отговори, които получихме.

Тези становища по отношение на НФО ще бъдат използвани за създаване на препоръки.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 1 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Смятате ли, че за НФО са от значение възраст, пол, националност?

Повечето от участниците във фокус групите на YAMNFL (78%) смятат, че възрастта, полът и националността не са важни за НФО. 28% от целевата аудитория смятат, че възрастта,

полът и националността са важни, особено възрастта и националността в контекста на възможните езикови бариери.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 3 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Били ли сте някога участник в програма за НФО? Ако отговорът е „да“, в коя?

80% от младежите сред фокус групите са участници в различни видове дейности на НФО. Само 20% от тях не са имали опит с НФО.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 4 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Знаете ли нещо за младежки закон / стратегия / план за действие, както и други документи, свързани с младежта?

Доста притеснителен факт е, че само 16% от участниците са знаели нещо за Младежки закон / Стратегии / Планове за действие.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 5 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Участвали ли сте някога в процеса на вземане на решения в младежки области? Ако да, посочете пример?

Само 15 лица от 25 фокус групи са вземали участие в процеса на вземане на решения. Забележка: 1 фокус група имаше приблизително 10 участници.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 6 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Смятате ли, че е необходима повече подкрепа от страна на правителството за подобряване на статута на младите хора в сферата на НФО? Ако отговорът е „да“, какви са ползите от това и какви са недостатъците?

Всички участници несъмнено изразиха, че е необходима повече финансова подкрепа от правителството за насърчаване на дейностите на НФО.

Предимства:

- включването на някаква форма на неформално образование във формалните системи може да работи за популяризиране и развитие на НФО;
- включването на наставници от различни области на дейност в учебния процес (като метод на НФО в формална система) може да въведе студентите към потенциални бъдещи професии и да им даде много ценна мотивация;

- правителството би могло да създаде кампании, с които да обясни и насърчи НФО или да насърчи общините да бъдат движеща сила на НФО в своите местни общности;
- правителството следва да подкрепя и финансира програми за НФО;
- експериментирането с образователната система и включване на НФО може да бъде от голяма полза за нея (като се вземат добрите примери и се интегрират във формалното образование);
- интегрирането на обучението и практикуването на "меки" умения в образованието е много важно за развитието на младите хора;
- НФО внася много новаторски идеи и може би по-добра социална политика – би могло да има много ползи, включително по-добри шансове за заетост, намаляване на броя на младите хора, които напускат родината си, като цяло по-добра икономика в страната.

Недостатъци:

- Ако правителството взема участие повече от това, програмите биха били по-формални и по-малко неформални и свободни.

КРАТКО ЗАКЛЮЧЕНИЕ - ВЪПРОС 7 ЗА ФОКУС ГРУПИ - Дейностите на НФО помагат ли за вашето личностно развитие. Ако да, как? Ако не, защо?

Тези, които са вземали участие в НФО и наистина имат опит с него (виж предишното резюме на въпрос 3), отговориха „да“. НФО наистина им е помогнало да достигнат високо ниво на личностно развитие. Например:

- Подобряване на самочувствието
- Подобряване на уменията за говорене пред аудитория
- Подобряване на социалните умения
- Реализиране на минали грешки въз основа на това, което другите споделят
- Реализиране на въпроси, които съществуват в други националности, но рядко се обсъждат публично
- Формиране на нови приятелства
- Групово сътрудничество
- Създаване на нови контакти
- Опознаване на различни хора, които идват от други култури
- Творческо мислене
- Адаптиране се към различни култури

- По-добри шансове за пригодност за заетост
- Гъвкавост, отговорност и способност за работа в екип за постигане на общи цели
- Умения за комуникация и сътрудничество
- Приемане на разликите и уникалността на всеки индивид
- Развитие на межкултурен диалог
- Придобиване на знания за правата на човека и демокрацията
- Подобряване на езикови умения
- Организационни умения и работа в екип
- Управленски умения
- Управление на кризи
- Предприемачески умения и компетенции
- Избягване на нагласи на расизъм и дискриминация
- Възможности за пътуване
- Обмен на опит
- Промяна на темпото и гледната точка

Резултати от проведените фокус групи

Като се има предвид, че достигнахме до почти 250 младежи чрез провеждане на фокус групи в 11 участващи страни, очевидно е, че във всяка една държава съществуват различни дефинирани модели. Голяма част от младежите са участвали в някакъв вид дейност на НФО и те лесно могат да определят какво означава НФО. На този въпрос всички те обясниха как НФО им е помогнало в тяхното личностно развитие.

28% процента от участниците във фокус групите смятат, че за дейности на НФО имат значение националността и възрастовите фактори. Те мислят, че езиковите бариери и възраст могат да отказват достъп до дейности на НФО. Това може би е свързано с факта, че само 16% от респондентите са запознати с Младежки закони / стратегии / планове и други съответни документи. Младежите се изключват основно, когато става въпрос за процеси на вземане на решения със съответните заинтересовани страни. Само 15 лица от общо 250 са имали възможност да участват и да допринесат в създаването на закони / стратегии / планове. Има едно нещо, на което единодушно беше отговорено: правителството е необходимо да осигури повече подкрепа на доставчиците и крайните потребители на НФО.

Заклучения към заинтересованите лица

Всички заинтересовани страни, особено тези, които се занимават с младежки дейности и НФО, е необходимо да обърнат повече внимание на НФО и да приемат политики, които подкрепят този вид образование. Правителствата трябва да увеличат бюджетите си за младежта, особено за проекти в областта на неформалното образование. В този случай, ние също вярваме, че за да се повиши осведомеността и важността на НФО, е необходимо да се осигури непрекъснат финансов стимул на организаторите на НФО, както и по-голямо официално признаване на качествените програми за финансиране.

Очевидно е, че в някои страни все още липсват младежки съвети. Тяхното съществуване е неизбежна предпоставка, за да се разработят и поддържат високоефективни програми за НФО.

При разработването на съответните документи, свързани с тази тема, следва да съществува условие, че младите хора трябва да имат възможност да представят своите възгледи и мнения. Младежите е необходимо да имат думата по този въпрос, защото тяхната уникална гледна точка ще гарантира, че политиките и плановете за действие ще ни отведат в правилната посока. В момента изглежда, че политиките се влияят само от гласовете на малцина, може би малцина, които са пряко в контакт със съответните държавни служители. Младежите не са еднородна маса. Така съдържанието на политиките за младежта следва да се обсъжда, обогатява и одобрява от по-голямата част от младежите от различни националности, полове, социални класове, локации и други черти на идентичността. Младите лица следва да бъдат убедени, че усилията им за придобиване на НФО не са напразни; това може да бъде постигнато, ако например постиженията им, придобити в дейности на НФО, се оценяват, когато кандидатстват за стипендия, работа и т.н., или ако настоящият им работодател или формално учебно заведение ги присъди с (нефинансова или финансова) награда и признание/похвала.

В държавите, в които има повече от един закон / стратегия / план относно НФО, е необходимо да има повече координация и обединение. Правителствата следва да създадат по-практически насоки за това как НФО може да бъде популяризирано по-добре сред младите хора и възрастните обучаеми; чрез финансиране на подкрепа за организации, които работят в областта на НФО, чрез информационни кампании за признаване към различни аудитории – младежи, организации за учене за възрастни, бизнес организации и работодатели, НПО.

Настоящата публикация е редактирана и публикувана от Local Democracy Agency Mostar в сътрудничество с:

Youth 4 Society, Албания

Сдружение „Бъдещето сега“,
България

United Societies of Balkans, Гърция

TDM 2000, Италия

Kosovo Center of Diplomacy, Косово

Asocijacija za demokratski prosperitet
- ZID, Черна гора

Center for Intercultural Dialogue,
Северна Македония

NGO Iuventa, Сърбия

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela
Novo mesto, Словения

Turk Girişim ve İş Dünyası
Konfederasyonu, Турция

Подкрепата на Европейската комисия за представянето на тази публикация не представлява потвърждение на съдържанието, което отразява само становищата на авторите, и Комисията не може да бъде държана отговорна за всяко използване на съдържащата се в нея информация.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Тази публикация бе подкрепена от Института за развитие на младежта KULT. Изразените в публикацията становища не отразяват непременно тези на Института и са изключителна отговорност на автора.

Institute for Youth
Development KULT

Публикувано:
декември 2020 г.

ldamostar@aldaintranet.org
<http://www.ldamostar.org>

Fra Ambre Miletića 30,
88000 Mostar
+387 36 333-830

<https://www.facebook.com/ldamostar/>
<https://www.instagram.com/ldamostar/>

